

BRESSON DİLEDİĞİ YÖNDE ESER

Thierry JOUSSE*

Çeviren:
Arş.Gör. Nilay ULUSOY**

Çetin geçen sinema yaşamı boyunca Robert Bresson, uyuşum sertliği, biçim duruluğu ve dünyanın yoğunluğu üzerine kurulmuş bir dil yaratmaya ve bu dili derinleştirmeye çalışmaktan asla vazgeçmedi. Şekil yaratma çabası, sesli sinema döneminde gözlemleyebildiğimiz çalışmalar içerisinde, en tutarlı olanlarından biridir. Bu görüş açısından yola çıkarak, Bresson ile karşılaştırılabilecek tek sinema yönetmeni; detaylara çok önem veren, planlara cinsel bir yön katan ve hatta emsallerine ancak sessiz sinemada rastlayabileceğimiz biçimiyle, görüntüye çöşkuyla bağlanan Hitchcock'tur. Zaten Bresson ve Hitchcock'un, günümüz sineması üstünde en fazla etki yaratan sinema yönetmenleri olmalarının da nedeni bu değil midir ? Cevap kuşkusuz evet, çünkü her ikisi de kendi alanlarında ve farklı amaçlar doğrultusunda, sadece sessiz sinemada görülen soyut ve etkili bir iletişim biçimi yaratmışlardır. Hitchcock gibi Bresson için de, sözcükler sinemanın ana ögesi değildir, "Journal d'un Curé de Campagne" ("Bir Köy Papazının Günlüğü")da Giraudoux ve Cocteau ile çalışmış ve Diderot, Bernanos, Dostoyevski veya Tolstoy'dan uyarlamalar yapmıştır. Her iki sinema yönetmeninin de kurmaya çalıştığı içerik, çok yüksek ve hatta denilebilir ki, manevi bir düzeydedir : Bedenler, mekanlar ve nesnelere arasındaki bağlantılar, sözcüklerden bağımsız bir biçimde özerk bir doku oluştururlar. Bresson'daki dış ses, ses ve görüntü arasındaki bu bağlantıyı güçlendirir ve sinematografik üslubu yoğunlaştırır. Hitchcock veya Bresson'un ülkesi Amerika ya da Fransa değildir, sinemadır. Nereli olursa olsun, bir sinemacı için Bresson ve Hitchcock

* Cahiers du Cinema, Hommage R. Bresson Paris Fevrier 2000 Fascicule No 2 Supplement au No 543&543 no'lu sayıya ek) Thierry Jousse chronique page)30 31

** M.Ü. İletişim Fakültesi

tarafından yaratılan anlamı oturmuş ve psikoloji ile diyalog engelinin ötesinde kabul edilmiş şekillere yeniden sahip çıkmak, çekici olacaktır.

Bu bakış acısı doğrultusunda, Bresson ekolü - Hitchcock'unki üstünde durmayacağım çünkü bugüne kadar yüzlerce defa ele alınmıştır - geniş ve karmaşıktır. Söz konusu ekol, Fransız sineması üstündeki etkisini Melville, Tati Becker - en azından "Un Condamné ê Mort s'est Echappé" ("Bir İdam Mahkumu Kaçtı") ile gözle görülür bağlantıları olan "Le Trou" ("Delik") ile - gibi sinemacılar ile çok hızlı göstermiştir. Ama hiç kuşkusuz Bresson'un gölgesi, Fransız sinemasında, Yeni Dalga akımı ile beraber sıkça görülmeye başlandı. Yeni Dalga'yı benimseyen Truffaut, Godard, Demy veya Eustach gibi yönetmenlerde - "Dames du Bois de Boulogne" (Boulogne Ormanı Hanımları)un yönetmeninin gerçekten büyük olduğunu kabul ettiği halde söz konusu filmi rededen Claude Chabrol hariç - Bresson'un az veya çok etkileri görülmekteydi. Bu etkinin ölçüsünü hepsi birbirlerinden farklı olan filmlerde gözlemlemek mümkündür : "La Baie des Anges" (Melekler Koyu), "Vivre sa Vie" (Hayatını Yaşamak), "La Chambre Vert" (Yeşil Oda) veya "Mes Petites Amoureuses" (Benim Küçük Aşıklarım"). Fakat şaşırtıcıdır, bu yönetmenlerden bazıları Bresson'a özgü bu tarzın, aslında aktörlerin yaratıları olduğunu iddia etmişlerdir. Bresson'un Yeni Dalga üzerindeki etkisi sadece biçimsel değil, manevidir de. Bresson Sanki yandaşlarından, kendi biçimlerini yaratmalarını istemektedir. Aynı fikir zinciri içerisinde, en azından Fransız yönetmenler için, yazar-yönetmen kavramının gelişimi ile ilgili ana halka, Renoir'dır. 40'lı yıllardan itibaren, Bresson bu kavramın yadsınamaz bir gerçek olduğunu kanıtlamış ve bu da Rohmer gibi yönetmenler için hiçbir zaman unutamayacakları bir ders olmuştur.

70'li yıllarda, Bresson'un etkisi, görünür bir şekilde azalmıştı. Bu dönemde, "Au Hasard Balthazar" (Rastgele Balthazar)ın yarattığı etkiden sonra, özellikle oyuncu yönetimi ve montajda belirginleşen bir soyutlaşmaya yönelen Bresson sineması yandaşlarının, radikalleştiği görülür. Ama şu da bir gerçek ki, bu dönemden sonra Bresson sineması, çoğu zaman film çekim yöntemlerinin güncelliğinden uzaklaşma eğilimi gösteriyordu; söz dizimi ise, sistem içinde değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmıştı. İşte tam burada, Bresson'cu nesil, ustanın gösterisinin en can alıcı noktasında, köle gibi bir taklit, boğucu bir sadelik ve özü boşaltılmış bir biçimi yeniden benimseme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştı. Daha sonraları söz konusu akıma, Jean-Claude Brisseau'nun "Un jeu brutal" (Sert Oyun)i, Jean-Paul Civeyrac'ın "Ni d'Eve ni d'Adam" ("Ne Havva ne de Adem")ı veya Bruno Dumont'un "L'Humanité" ("İnsanlık")si gibi farklı filmlerde rastlıyoruz. Bu filmler, haklarında ne düşünülürse düşünülün, bedenlerin oldukça gerçekçi görselleştirilmesine, ritmik yoğunluğa ve ruhların karanlığına yoğunlaşmak amacıyla sinema sektörünün bulunduğu sisteme köle olmaktan kaçınmaktadırlar.

Bresson'un ölümünün medyada fazla ses getirmemesi şunu kanıtla-

maktadır : Bresson, sanat için sanat anlayışına sahiptir, bu yüzden film-leri hiçbir başarı kazanamamış, özellikle "Pickpocket" (Yankesici) çok büyük bir hayalkırıklığı yaratmıştır. Bresson, Fransa'dan ayrılmasını gerektiren bir teklifi hiç düşünmeden kabul etmişti. Ünlü yönetmen bu sayede, dünyanın dört bir köşesine "Bressoncu bir sinema akımı yaymayı hayal etmiştir ve hiç kuşkusuz Bresson," istediği yönde esmiştir : Bresson, Tsaê Ming-liang'da olduğu kadar, Dreyer ve Ozu'da, "The Transcendental Style" (Doğüstü Stil) isimli denemenin yazarı Paul Schrader'de; Abbas Kiarostami'de olduğu kadar, Darejan Omirbaev'de; Adoor Gopalakrishnan'da olduğu kadar Dardenne Kardeşlerde, Monte Hellmann'de olduğu kadar Kitano'da, Michael Haname'de olduğu kadar Straublarda, Pedro Costa'da olduğu kadar Manuel de Oliveira'da sinemasını yaşatmıştır. Herhangi bir söyleşi sırasında Bresson'un ismini telaffuz etmeyen - belki Hollywood'dakiler arasından çıkabilir - yönetmen çok enderdir. Bresson'un hayaletinin son marifeti ise, "Rosetta" ve "L'Humanité"deki performansları ile amatörlerle en iyi oyuncu dalında ödül verilmesinin yarattığı tartışmalar oldu. Fransız sinemasında her zaman için iki büyük akım vardı : Bunlardan birincisi Renoir kaynaklı idi; diğeri ise Bresson kaynaklı. Geriye kalan akımların hepsi Amerika, İsveç, Asya, İran kaynaklıdır. Her ne kadar Godard, Resnais ve Pialat yavaş yavaş son derece güçlü manyetik kutuplar oluşturmaya başlasalar da, bu durum daha uzun süre aynı şekilde devam edecekmiş gibi gözüküyor. Bresson'la Renoir'ın karşıtlığı saflık ve kirlilik, kurgu ve doğaçlama, tinsellik ve materyalizm, Apollon ve Baküs, kesme ve plan , tiyatroyu red etme ve oyunu tiyatrolaştırma, mağrur bir titizlik ve dehaya kendini teslim etme, sert bir jansenizm ve cinsellik tutkusu, kadere bağlanma ve rastlantıya inanma ile belirginleşir. Bresson ve Renoir'ı aynı akım içerisinde birleştirmek, bir daireyi kareye çevirmeye benzer. Bresson sineması, insana çekici geliyorsa bunun nedeni, yaratıcısından kurtulabilme ve her durumda kendisi hakkındaki fikirleri başarısızlığa uğratabilme imkanına sahip olmasındandır. Örneğin, Renoir için sinema akıldan çok daha soyut bir kavramdır. Öyleyse, Bresson'un çekiciliği nerededir? Kuşkusuz kadın bedenlerini filme çekme tarzında ve oyuncuların el değmemişliği konusundaki zevki ile kendini gösteren bir erotizmde... Ünlü yönetmenin filmlerindeki Marika Green, Florence Delay, Anne Wiazemsky, Nadine Nortier, Dominique Sanda, Isabelle Weingarten, bunun canlı örnekleridir. Söz konusu oyuncuların bacakları, boyunları ve elleri, Bresson'da çok güçlü erotik araçlar haline gelmiştir. Ayrıca, Bresson'un zamanın havasını ve o anın saflığını yakalama becerisi tartışılmazdır. Buna örnek olarak, "Pickpocket"ın Lyon Garı'nda çekilen ve o mekandaki havayı çok iyi yansıtan sahnelerini veya "Au Hazard Balthazar"da bir tahıl ambarını, bir köy yolunu ve hatta bir eşeğin önemsizmiş gibi gözükken varlığını bizlere fiziki olarak hissettirebilmesini verebiliriz. "Les Quatre Nuits d'un Rêveur" (Bir Hayalperestin Dört Gecesi)de, ünlü yönetmenin Paris sokaklarındaki gece gezintileri sırasında, raslantı sonucu oluşan olaylar vardır ama, bu filmin atmosferinden yola çıkarak doğallığın, Bresson'un üzerinde Yeni Dal-

ga'dan farklı bir etki oluşturduğu söylenebilir. "Le Diable Probablement" (Herhalde Şeytan)daki bir grup gence gelince, itiraf etmeliyim ki 70'lerin sonunu benim hatırlayabildiğimden çok daha iyi resmederler. Hiç kuşkusuz, Bresson dosyası daha uzun süre açık kalacak çünkü, kendisinin de ifade ettiği gibi : kesinlikle rüzgar istediği yönde eser...